

КОПИТКО М.І. канд.екон.наук, доцент,
кафедра менеджменту Львівського державного
університету внутрішніх справ

ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено проблему поширення тіньової економіки та її вплив на діяльність промислових підприємств, в тому числі автотранспортної галузі. Особлива увага зосереджена на наслідках тіньового сектора економіки для інвестиційної діяльності цих підприємств.

The article deals with the problem of the shadow economy and its impact on industrial activity, including the trucking industry. Particular attention is focused on the consequences of the shadow economy for investment of these enterprises.

Актуальність теми. Діяльність вітчизняних промислових підприємств ускладнюється з кожним роком. Щоразу виникають все нові і нові загрози, нейтралізувати які необхідно підприємствам для стабілізації власного рівня економічної безпеки. Однією з наймасштабніших загроз з певністю можна назвати тіньову економіку. Особливої уваги при цьому заслуговує складова тіньової економіки, яка передбачає здійснення підприємствами законної діяльності, що не підпадає під контроль держави. Саме її тотальне поширення є причиною недоотримання ВВП значних сум, неправомірного розподілу доходів у суспільстві, криміналізації суспільства і ряду інших негативних тенденцій.

Мета статті полягає у ґрунтовному дослідженні впливу тіньової економіки на рівень економічної безпеки промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тіньова діяльність широко досліджується вітчизняними та іноземними науковцями, зокрема, Е. Фейг, Р. Гутманн, Ф. Шнайдер, М. Фрідман, Е.

де Сото, Т. Корягін, В. Мандибур, Ю. Харазішвілі, А. Базилюк, З. Варналія, Я. Жаліло, Т. Ковальчук, І. Мазур, О. Турчинов, С. Огреба, М. Флейчук та інші.

Найпоширенішими аспектами досліджень є методи оцінювання тіньової економіки, шляхи детінізації, причини поширення. Але недостатньо опрацьованими є наслідки цього явища в українському суспільстві, економіці та промисловості. Тому функціонування промислових підприємств в умовах загрозливих масштабів тіньової економіки та гарантування при цьому їх належного рівня економічної безпеки потребує додаткового вивчення.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж досліджувати вплив тіньової економіки, необхідно детермінувати її поняття та компоненти. Щодо поняття тіньової економіки, то з врахуванням позиції вітчизняних та іноземних науковців, визначатимемо її як економічну діяльність, що спрямована на отримання доходу, здебільшого у великих розмірах, уникаючи регламентації нормативно-правовими актами, з частковим або

повним її приховуванням, що унеможливує контроль державними органами, а також зумовлює необ'єктивність інформації про результати діяльності господарюючих суб'єктів і є

загрозою економічній безпеці підприємств та держави. Структуру тіньової економіки можна зобразити у вигляді сукупності компонентів, представлених на рис. 1.

Рис. 1. Складові тіньової економіки

Примітка: складено автором на основі [5, 6, 7]

За період 2000-2008 рр. Україна лідувала на міжнародній арені за показником кумулятивного відтоку тіньового капіталу, займаючи 17 місце. Крім того, варто зазначити, що за аналогічний період сума ця сума перевищила 82 млрд. дол. США і є утричі вищою за офіційні резервні активи України, також утричі – за суму видатків державного бюджету на сферу охорони здоров'я, у 2,3 рази – обсягу прямих інвестицій [1, с. 6].

Такі вражаючі обсяги відтоку капіталу призводять до падіння інвестиційного потенціалу. Зважаючи на те, що вітчизняна промисловість для повної переорієнтації на експорт потребує понад 100 млрд. дол. США, а за даними Національного інституту стратегічних

досліджень – орієнтовно 150 млрд. дол. США [4, с. 61] і при цьому зношеність основних фондів сягає 49%, то за рахунок цього тіньового капіталу можна було б модернізувати всю промисловість. Цікавим є факт, що за даними Міжнародної фінансової корпорації на відновлення основних фондів вітчизняних промислових підприємств необхідна сума у 106 млрд. дол. США.

Доцільним є порівняння динаміки інвестицій в основний капітал підприємств України. Так, за даними на рис. 2 видно, що збільшення розміру інвестицій відбувалося незначними темпами, але впевнено до 2008 року, що у порівнянні з 2000 роком змінилося на 526,61%. А з 2008 року почався катастрофічний спад і обсяги інвестицій знизилися майже на третину.

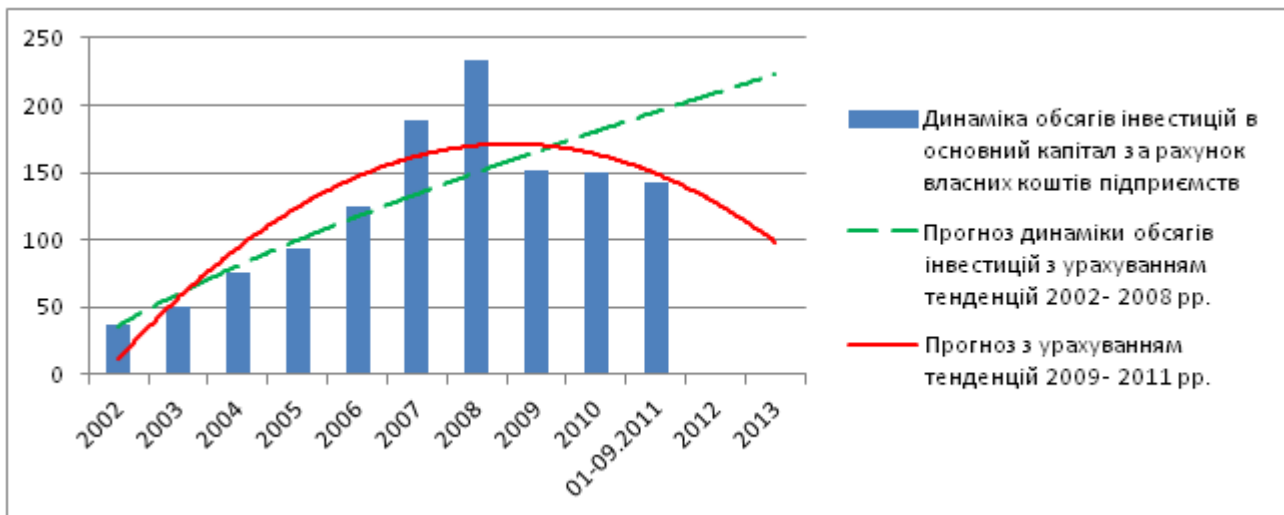

Рис. 2. Обсяги інвестицій в основний капітал, млрд. грн.

Джерело: [2]

Негативним наслідком спаду інвестицій є можливе виникнення загроз підприємствам щодо незавершеності та недофінансування інвестиційних проектів у перспективі збільшення обсягів зносу основних фондів та зниження

конкурентоспроможності продукції. Щодо залучення інвестицій у основний капітал в розрізі галузей народного господарства, то лідером продовжує залишатися промисловість, на яку припадає 39,7% суми інвестицій (рис.3).

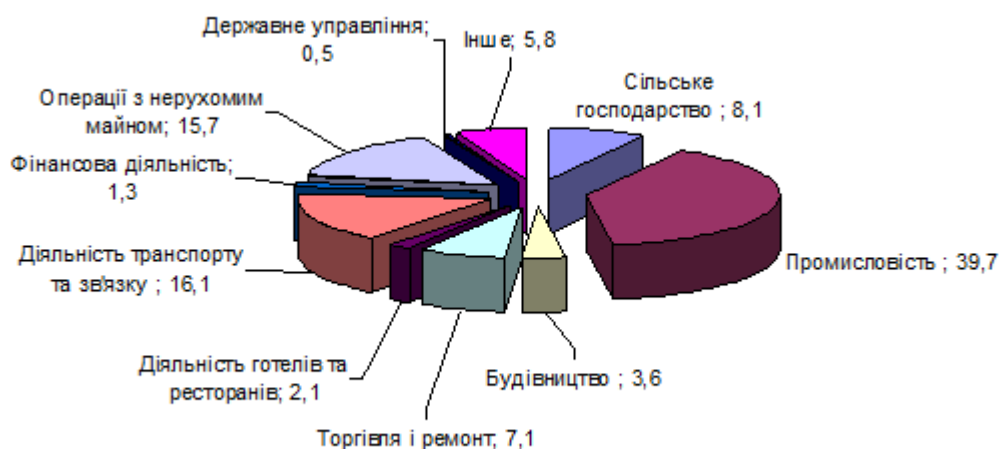

Рис. 3. Розподіл освоєння інвестицій в основний капітал у розрізі сфер економічної діяльності (у % до загального обсягу інвестицій за 2009-2011 роки)

Варто зупинитися на дослідженні процесу нелегального експорту капіталів. Відповідно до методики Міжнародного валютного фонду він визначається за статтею платіжного балансу «чисті помилки та упущення». Факт експорту підтверджується від'ємним значенням суми. Аналізуючи стан інформації про

відплив тіньового капіталу (рис. 4), можна встановити обсяги втрачених можливостей України для інвестування у власну економіку.

Але не тільки відплив тіньового капіталу спричиняє негативний ефект на інноваційно-інвестиційну діяльність вітчизняних промислових підприємств.

Внаслідок значного рівня тінізації економіки підприємствам стає невигідно вкладати кошти у технічне переоснащення, а це, в свою чергу, призупиняє технічний прогрес і знижує продуктивність праці. Як зазначено у праці [4, с. 61], національний капітал, а точніше, заощадження населення та підприємств є основою для інвестицій в економіку. Рівень заощаджень в Україні у 2,2 рази є вищим за суму тіньових коштів, які представлені готівкою, що обслуговує ринок поза банківською системою. Такий показник є надзвичайно низьким, оскільки

у США і Канаді це відношення перевищує 15 разів, в Австралії – в 17, у Великій Британії – в 36 разів [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, встановлено, що поширення тіньової економіки має ряд негативних наслідків на вітчизняну промисловість, зокрема, сприяє зниженню інвестиційної діяльності підприємств, а це в свою чергу призводить до падіння темпів виробництва та погіршення значення показників його ефективності.

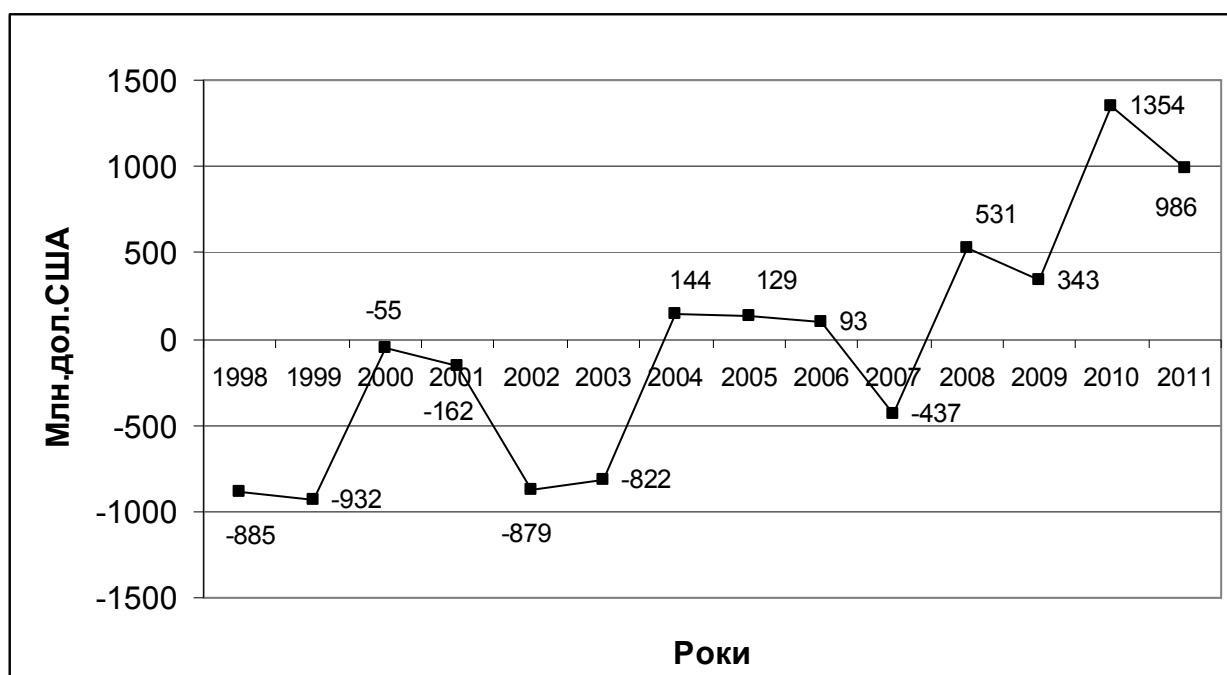

Рис. 4. Значення статті платіжного балансу «чисті помилки та упущення»
Джерело: Держкомстат України

У ході подальших досліджень необхідним є розроблення дієвого механізму подолання наслідків тіньової діяльності та мінімізації її рівня в виробничому секторі економіки України.

Література

1. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіз. доп. / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.

2. Балацький О.С. На які інвестиції може розраховувати Україна в найближчі

роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/iem/balatsky/library/article1.htm>

3. Дяченко Я. Я. Дегінізація економіки у системі макроекономічного регулювання / Я. Я. Дяченко // Фінанси України. 2006. – № 2. – С. 68 – 77.

4. Матошук Ю. І. Вплив тіньової економіки України на суб'єктів макроекономічних відносин / Ю. І. Матошук // Магістеріум. Економічні студії. – 2011. – № 44. – С. 58 – 62.

5. Самойленко Є. Г. Сутність та етапи еволюції тіньової економіки / Є. Г.

Самойленко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – Том 2. – С. 338 – 345.

6. Туріянська М. М. Тіньова економіка і національна безпека України / М. М. Туріянська // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2005. –

Выпуск 97. – С. 155 – 163.

7. Франчук В. І. Основи економічної безпеки: Навчальний посібник / [Василь Іванович Франчук]; – Львів: Вид-во Львівського держ. ун-ту внутр. справ., 2008. – 203 с.